

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 64
 Tilleggsspørsmål nr.
 Emne: Død og begravelse
 Oppskr. av: Torgius Bergan
 (adresse): Gvarv

Fylke: Telemark
 Herad: Sauherad
 Bygdelag: Nes
 Gard:
 G.nr. Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

Husmor Anne Berge, Bergan i Nes, født 1872.

SVAR

1. Når kattugla streek, var en feig. Når en høste gauken i nord på "fastans hjerte", skulle en få sorg i det året.

Dersom en visa fram hendene sine, var det dødsvarsel. Derfor var folk redde for å gjøre dette.

2-5. Kjennes ikke til dette.

6. Kjennes uttrykket "å ete enok feyde" men har ikke si nøyere hva som bryttes og til dette.

7. Kjennes ikke til det.

8 og 9. — . . .

10 og 11. Ja. Nattverden ble ordnet for et bord ved senge. Det ble lagt duk på bordet og tent 2 lys. Nattverden ble forrettet etter samme ritual som brukes ved husbesøk nå.

12. De som den syke bad om å få tale med.

13. Det hendte nok.

14. Holena er nok mest alminnelig men også "sømna a" - fare - "rest" og "fløtt" ble nok bruket.

15. Kjennes ikke til andre melkes

- en kontroll av puls og lyskeviskomsbeten
16. Ikke beretninger som knytter seg til bestemte hendinger i bygda. Men fortelling er om skindøde ble fortalt uten navn og stedsangivelser.
17. Kjennes ikke til dette.
18. Bandt et bind under laken.
19. 20. Ingen regel her.
22. Satte opp vinduet. Hengte et laken for vinduet eller trakk ned gardiner (hvis man hadde det)
23. Ingen bestemt tid.
24. På et bord - Ikke på laken.
26. "Ligge på lirkstrå" betyr her å være lagt bort. Til begravelsen.
27. Ja, det var fast regel
28. Det er knapt.
29. Kjennes ikke til dette
30. Så snart det lot seg gjøre. Det kunne gå dager, men det burde ikke gå så lang tid.
31. Helst mannfolk utinom nærmeste familie - Var det mulig, vasket menn et mannløst og kvinner et kvinnelig.
32. Kjennes ikke til det.
- 33-36. Ja.
37. Nei
38. Brukte uttrykket "sveipi"
39. Liksvap
40. Et alminnelig laken - som for ble kalt "bløye", men uttrykket "likebløye" kjennes ikke.
- 41-42. Nei
43. Mange hadde fullt utstyr liggende ferdig
44. Brukte mest bomullstøy

45. Brukte sokker, men ikke sko. Føttene var
sikkert synlige.
47. Kjennes ikke til det.
48. Kjennes ikke til dette, men synes huske
at myrlebrans ble brukt.
- 49⁵⁰ Nei, så vitt en kan huske.
51. Etter første verdenskrig.
52. Nå blir de kjøpt.
53. Soap
- 54⁵⁵ Nei.
58. Det hendte, var neppe vanlig.
59. Kjennes ikke til det.
60. Kjennes ikke til strappes, men lister som
gikk dit fram og bak til å høre i.
61. Pnikkere i bygda - ingen bestemt.
62. Kisten var svart.
63. Medskriveren som er født i 1905, kan huske
å ha sett en svart kiste. Det var så
sent som i 1918.
64. Kjennes ikke til dette.
65. Brukte ikke underlag.
66. Kjennes ikke til det.
67. Ble kjøpt ferdig kiste med ulskyr - hvit.
68. Yngrenking ble lagt ved.
69. Kjennes ikke til dette.
70. De brukte et klede over kista som
var sydd på, helst et kors. Dette gikk
i linn.
- 71/72 Nei
- 73/74 Nei
76. Kista ble plassert etter som man
hadde rom, ofte i uthusa.
77. Golvet ble nok strøgd med
berisk, vinduene dekket for.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

133. Denne stikken har vi aldri hatt her i bygda, men den kjennes fra andre Telemarks-bygder.
134. Helt vanlig, og har vært det den tid de har hatt flagg omkringing på gårdene, d. v. s. fra 1880-åra.
135. Flagget blir heist på halv stang ved begravelser i bygda, særlig på gårdene langs kirkeveien.
136. Nei, flagget henger til likefølget og kommer heim igjen.
138. I begravelsesgården heises nå flagget på hal stang når følget er kommet hjem fra kirkegården. Dette er helt ny stikk.
- 139/40 Nei. En skulle ikke stille seg opp å se på et likefølge så forli.
142. Det skulle alltid gå stille for seg. Roping forekom aldri.
143. "Kviteslein" er kjent og finnes ennå.
144. Kjennes ikke til noen regel for det.
145. Vogna (eller sleden) ble lagt med gran bar.
146. Fra gammelt av skulle nok besten nose smøke, men vi har eksempler nok på at vanlig norofforing ble brukt.
148. Nei, i vanlig gange.
149. Ingen kappkjøring, men forkere enn til kirken.
150. En av den dodes normeste.
151. Ja
152. Nei.

153. Her i bygda ble kisten båret fram til bygdeveien i de tilfelle at der ikke var kyrrevei. Her høst fra gammelt at et lik ble kjørt på "sliske".

154-155. Kjennes ikke til slike tanker.

156. Som regel de samme som satte kisten på vognen. Kisten ble satt ned på gravkanten.

157. Kan ikke huske å ha sett bære. Annen redskap oppbevartes i kirken og tilhørte sannsynligvis denne.

159. Se 156.

160. Nei.

161. Presten er nå i folket fra heimen. Var han ikke det, snitte han nok opp om begravelsen foregikk til hovedkirken. Ved armkeiskirkene fant gravfestelsen sted første messesøndag etter begravelsen.

162/63 Nei

164. Ja.

165. Nei.

166. Kan ikke huske det. Men mener i gravfølget kastet graven igjen.

167. Kan desverre ikke angi noe årstall, men graver har vi nok hatt i 3 generasjoner.

168. Nei, kan kalles for "graver", nå "kyrkjeleren".

169. Arvdødes nærmeste gjorde det på forhånd.

170. Deltakerne i gravferden kastet graven igjen. Det var ingen regel for hvem

skulle gjøre det. Som oftest var vel de
normeste fritatt for dette.

171. Ja, maen spadetak; Graveren fylte
sø graven.

172. "

173. Ja.

174. Ytterst lite.

175. Langt anese stell av gravene.

Serlig blir gravene stelt om våren og
pynta juleaften.

176. Kän ikke besvare dette.

177. Det fortelles at selvmordere ikke
skulle ha mere en "halv kyrstje-
gard".

178. Kjennes ikke til det.

179. Ved muren.

180/181 Kjennes ikke til det.

Småbarn ble (og blir) begravet i
kisten sammen med en amme.

182. Begravelse eller gravøl likeferd.

183. En "bermann" ble sendt rundt.

Oftest var det den samme som ble
brukt i genda. Han var da gjerne
også kjøpmeister.

184. Belaget var fast, men det
var ikke alltid hele belaget ble
bedt til bryllups.

185) Nei

186. Han satte seg ikke fri han had-
de føle fraa broendet sitt.

187. Han hilste fra verds folk og bad
folk i huset komme til gravferd
(bryllups) den dag og det klokkeslett.

188. Berammen skulle bevises.

189. Bygdefolk ble bedt muntlig

190. En dag. De langveisreisende overnattet og drog hjem dagen etter.

191. 3 måltider. — Stejnte vis folk kom. Måltid for fæden til kirken. Middag ved hjemkomsten — kaffe og kveldsmåltid.

192. Tingen regel for det. Men det var visse retter som ble brukt vanligvis.

193. Tingen forskjell.

194. Nei, men begravelsesdagen hadde de nok gjerne ei kake.

195. Nei, de som ikke direkte deltok i begravelsen, gjorde sitt daglige arbeid.

Kvinner i laget ble tatt til sørving, de kalte „reikjerring“. Det var en øre å bli best om å være reikjerring.

196. Hadde sendings med seg

199. Nei. Sendingskora skulle inneholde ~~en~~ hvite kaker og en tallerken smør. Sendingskora var rose malt.

200. Kjennes ikke til dette.

201. Overgangen foregikk gradvis.

Enda henger nok litt igjen, idet det hender evnt ofte at nærmeste familie kommer tilbake til gravstedet garden dagen etter. Begravelsen er ofte henlagt til lørdag, og søndag er da en samlingsdag for familien. Første nassesøndag etter begr. går gjerne den døde etterlatte til kirken og samles ved graven

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

202. Det ble kjøpt öl (bayer og østtyske
sorter) Drøm i begravelse var ikke
vost vanlig her de siste 70 år.
203. Ja, absolutt. Det gjelles fremdeles.
204. Nå brukes man både sending
og krans. Krans blir også sendt
om en ikke deltar i begravelse.
205. Krans har vort i bruk her nok så
lenge. Omkring 1880 kjenns en til
at der ble brukt kranser, kanskje
da bare av familien til å begynne
med.
206. Av lyng, blomster og papir-
rosen
207. Ja, dette ble nok ikke brukt
før etter 1900.
208. Ja, mange
209. Blir liggende på graven. Blir
fjernet av kirkegjengen når de
er visnet.
210. Skjenk - måltid før kirkegården
middey og kaffe. Nei.
211. Ja, delvis
212. Litt før 1900.